

De *economie* van het Koninkrijk

Gemeente van Christus,

Er zijn tijden geweest waarin de bijbel zo'n belangrijke plaats in het leven van ons volk innam, dat het zelfs onze taal vormde. Eeuwenlang was het Nederlands van de Statenvertaling de standaard – te vergelijken met het *Groene boekje*. Bovendien kregen we talloze uitdrukkingen en spreekwoorden aangereikt rechtstreeks vanuit de bijbel. Ik noem er een paar: 'te elfder ure', 'een steen des aanstoots', 'de zondebok', 'als een dief in de nacht', 'ben ik mijn broeders hoeder?', 'de dood in de pot', 'een doorn in het oog'...

Een oer-Hollands Grieks woord

Ook de gelijkenis van vandaag heeft onze taal voorzien van een woord dat we daarvoor niet kenden: 'talent'. *Van Dale* geeft als betekenis: '1. bepaald gewicht aan goud of zilver, 2. natuurlijke begaafdheid'. In die laatste betekenis gebruiken wij het. Mensen hebben een talent voor voetballen of schaatsen of schilderen of dichten, voor wiskunde of natuurkunde. Het is een begaafdheid die je gegeven is – je kunt er niet zoveel aan doen dat je het kunt of niet kunt.

Onze gelijkenis vertelt over dat uitdelen van de talenten. De één krijgt vijf, de ander twee, de laatste één. En de vraag is: wat gaan de ontvangers daarmee doen? Er mee handelen of het begraven? In de gelijkenis wordt *geld* uitgedeeld – een man die op reis ging verdeelde zijn vermogen. Het woordje 'talent' is gewoon een onvertaald Grieks woordje: *ταλαντος* (*talantos*), een gewichtsmaat voor zilver, tussen de 25 en 30 kilo, een respectabel vermogen. Op zich is het niet zo vreemd dat we dat zijn begrijpen als een beeld voor onze begaafdheden. En zo werd dat onvertaalde Griekse woordje een oer-Hollands woord: *talent*.

Intussen maakt dat het wel lastig om nog iets anders te horen in onze tekst. Het kost ons al moeite om in het woordje 'talent' een verwijzing naar geld te horen, laat staan dat we de gelijkenis op een andere manier zouden kunnen lezen. Toch is dat nodig, want het gaat Jezus hier *niet* om onze begaafdheden, het gaat in

deze gelijkenis zelfs *niet* om onze omgang met ons geld – nee, Jezus gebruikt het beeld van geld om iets *anders* duidelijk te maken. Maar wàt?

Opnieuw: leven in de tussentijd

Het verhaal staat niet op zichzelf. Het begin van vers 14 verbindt dit verhaal met het begin van hoofdstuk 25, dat we vorige week lazen. ‘*Dan zal het met het Koninkrijk van de hemel zijn, ...als met tien meisjes*’. En vandaag lezen we : ‘*het is... als met een man die op reis ging*’. Opnieuw een beeld van het Koninkrijk van God en niet zomaar een verhaaltje bij een algemene wijsheid als: ‘je moet je talenten gebruiken en niet begraven’.

In hoofdstuk 24 ging het over de verwachtingen van het einde, waar Jezus zijn eigen woorden toevoegt aan de beelden die er al leefden. En soms weet je dan niet wie er aan het woord is: Jezus of Mattheus, onze verteller. Maar het gaat Jezus duidelijk *niet* om het einde zelf, het gaat hem om de tijd die eraan vooraf gaat. De tijd *vóór* het einde, de *tussentijd*. In maar liefst vier achtereenvolgende gelijkenissen gaat het over die tussentijd:

- (1) de gelijkenis van de dienaar die op het huis moet passen (24:45-51),
- (2) de gelijkenis van de tien meisjes (25:1-13),
- (3) de gelijkenis van de talenten (25:14-30)en
- (4) de gelijkenis van de schapen en de bokken (25:31-46).

‘*Het Koninkrijk van God is als een man die op reis ging...*’, vertelt Jezus. Misschien zullen de leerlingen het zelf op dat moment niet beseft hebben, maar de lezers van het Mattheusevangelie voelen wel dat het moet gaan om Jezus zelf. Jezus bereidt zijn leerlingen voor op zijn aanstaande vertrek – zijn onafwendbare lijden en dood. Mattheus schrijft zelf vanuit de tijd dat Jezus weg is – Jezus is ‘op reis’ – *weg!* Maar het vertrek van de man, de dood van Jezus, is niet het einde van het Koninkrijk – nee, het hoort er voluit bij. Vorige week zeiden we: de *reis* hoort erbij, zoals de bustocht helemaal hoort bij het schoolreisje. Vandaag moeten we zeggen: ‘*het Koninkrijk is als een man die op reis ging*’.

Godverlatenheid is geen zonde!

Dat is toch een verrassend begin! Want dat gevoel kennen wij, dat Jezus op reis is, dat God ver weg is. Wij hebben soms toch het gevoel er helemaal alleen voor te staan? Wij twijfelen soms toch of er wel een God is? De hemel lijkt gesloten, de aarde een *godvergeten* oord – donker, angstig, uitzichtloos. ‘Waar is God? Is er wel een God?’

En hoewel we die vraag kennen, voelen we er ons ongemakkelijk bij. *Toch?* We hebben het gevoel dat die vraag voortkomt uit een gebrek aan geloof. We voelen ons tekortschieten als we twijfelen, we schamen ons als we ons alleen voelen en diep van binnen schreeuwen: ‘God, waar bent u dan? God, bent u er wel?’ Een echte gelovige hoort niet te twijfelen, hebben we geleerd. Vandaag horen we van Jezus: *‘Het Koninkrijk van God is als een man die op reis ging...’* De ervaring van achtergelaten te zijn, de eenzaamheid van de achterblijvers, de verlatenheid van ons bestaan op aarde – het hoort bij het Koninkrijk van God!

Het is niet vreemd dat we ons alleen voelen. Het is geen zonde dat we twijfelen. Het is de realiteit: God *is* soms ver weg. Jezus *is* op reis, hij *heeft* ons verlaten. En we mogen dan nog zozeer geloven dat dat niet alles is – en dat is ook niet alles! – het is er wel en het is geen zonde! Het Koninkrijk van God is wat anders dan rozengeur en maneschijn, het Koninkrijk van God is geen ‘masterclass van topgelovigen’ die nooit twijfelen. Het Koninkrijk van God is leven in de tussentijd, leven in de godverlatenheid!

Hemels kapitaal wordt verdeeld

Jezus gaat verder: *‘Het is als met een man die op reis ging, zijn dienaren bij zich riep en het geld dat hij bezat aan hen in beheer gaf. Aan de een gaf hij vijf talent, aan een ander twee en aan nog een ander één, ieder naar wij hij aankon.’* Als nu Jezus zelf de man is die op reis ging, wat kan hij dan bedoelen met dit verdelen van het geld dat hij bezat? Wat deelt Jezus uit aan zijn leerlingen? Het is zeker geen materiële rijkdom – het moet wat anders zijn.

Het is natuurlijk niet zo moeilijk te bedenken: Jezus’ kapitaal is zijn liefde, het zijn zijn woorden, zijn wonderen, zijn boodschap. Het is zijn leven van gehoorzaamheid en overgave. Daarin laat hij zijn leerlingen delen, sterker nog: hij geeft hen het hele Koninkrijk in handen. We hebben dat vaker gezien: ‘Wie jullie de zonden vergeven, die zijn ze vergeven’, ‘Jullie zijn het licht van de wereld, het zout van de aarde’. Het hele kapitaal, het hele Koninkrijk van God wordt in handen van 12 joodse mannen gelegd. Het is ongelooflijk en het lijkt bovendien heel onverstandig. Maar in deze gelijkenis onderstreept Jezus het nog eens: het hele kapitaal van de vertrekkende heer wordt de dienaren in beheer gegeven!

Ziet u hoe ongelooflijk spannend deze gelijkenis dan is? Alles zal afhangen van hoe de dienaren dit kapitaal gaan beheren. Als ze er een potje van maken, dan kan het snel afgelopen zijn. Wij zien in onze tijd hoe financieel wanbeheer kan

leiden tot een wereldwijde financiële crisis. Wanbeheer van dit hemels kapitaal heeft nog veel grotere gevolgen, dan kan niet anders!

De vraag waar het om draait

De verdeling vindt plaats naar draagkracht. Nu we weten dat ‘*talantos*’ een gewichtsmaat is, begrijpen we dat ook: ieder krijgt zoveel mee als hij tillen kan. Het kapitaal wordt verdeeld over meer dan één dienaar. Dat besef geeft aan deze spannende gelijkenis een milde toon: het kapitaal ligt niet in handen van één mens, maar in handen van meerdere dienaren. *Samen* zijn zij verantwoordelijk voor het geheel, en elk van hen is verantwoordelijkheid voor het deel dat hem of haar is toevertrouwd.

Dit is de kern van de gelijkenis: hoe gaat elk van de dienaren om met zijn deel? Hoe gaan de leerlingen om met het kapitaal dat zij van Jezus krijgen? Hoe handelen zij met het Koninkrijk? Wat doen zij met Jezus’ woorden? Dat is de kritische spits van deze gelijkenis. En omdat Mattheus het ons vertelt, mogen we dat ook meteen als een vraag aan onszelf beluisteren: hoe gaan *wij* om met wat wij van Jezus hebben ontvangen? Wat doen *wij* met Jezus’ woorden?

De drie dienaren laten de drie opties zien. Hoewel, *drie*? De man met vijf talenten verdient er vijf bij, de man met twee verdient er twee bij. Wat is het verschil tussen hen? Alleen de man die het ene talent in de grond stopt doet iets anders en heeft ook ander resultaat. Als je drie opties zou willen bedenken zouden dat toch deze drie zijn:

- (1) je handelt en maakt *winst*,
- (2) je handelt, maar je *verliest* je kapitaal – we weten tegenwoordig maar al te goed dat dat kan! -,
- (3) je handelt *niet*, maar bewaart het kapitaal zorgvuldig in een oude sok.

Maar optie twee komt in de gelijkenis niet voor, hoewel Jezus drie dienaren ten tonele voert. Zou het kunnen dat Jezus wil laten zien dat deze optie in het Koninkrijk van God niet bestaat? Wie handel gaat drijven met dit hemelse kapitaal zal altijd winst maken, lijkt Jezus te willen zeggen! De enige twee opties zijn: of *wèl* handelen of *niet* handelen! Dat geeft te denken.

Het hele evangelie door maakt Jezus steeds duidelijk wat het verschil is tussen zijn volgelingen en bijvoorbeeld de joodse religieuze leiders. De laatsten *zeggen* wel te geloven, maar ze *leven* er niet naar. Ze houden mensen de woorden van

de bijbel voor en geven daar hoog van op, maar ze begrijpen niet dat het over hen gaat. Ze doen het niet. Ik denk dat het in deze gelijkenis over niets anders gaat: handelen met het kapitaal van Jezus is: *doen!* Het erop wagen. Als Jezus zegt: ‘Wees niet bezorgd’ – waag het er dan eens op! Als Jezus zegt: ‘Deel wat je hebt’ – doe dat dan eens! Als Jezus zegt: ‘Vergeef elkaar, want dan zijn je zonden vergeven’ – leef dan eens als vergeven en vergevende mensen. Doe het, handel ermee – want dat levert winst op! Handelen met dit kapitaal kan niet anders dan aanstekelijk werken!

Een scheppende kracht

De gelijkenis zet de spotlight op de derde dienaar, degene met het kleinste bedrag, degene die zijn vermogen begroef. Van de beide anderen krijgen we alleen te zien wat ze doen met het geld en wat de gevolgen zijn, maar bij deze derde krijgen we een inkijkje in zijn motieven: *‘Heer, ik wist van u dat u streng bent, dat u maait waar u niet hebt gezaaid en oogst waar u niet hebt geplant en uit angst heb ik uw geld begraven; alstublieft, hier hebt u het terug’.*

Wat vertelt ons dit over deze dienaar? Dat hij een verkeerd beeld had van zijn heer? Dat is de vraag, want de heer corrigeert hem niet. Sterker nog: zijn vrees komt uit – juist aan deze dienaar betoont de heer zich streng en hard en ontnemt hem wat hij heeft. Hij krijgt gelijk. Net als de andere twee trouwens. Want die hadden een heel ander beeld van hun heer. Zij gingen aan de handel omdat ze kennelijk geloofden dat dat de bedoeling was, dat het de moeite waard was, dat ze zo hun bestemming zouden bereiken. En ook zij kregen gelijk: hun heer aanvaardde de winst in dank en stelde hen aan over nog veel meer.

Beiden kregen ze dus hun gelijk; de twee die de zin van het handelen wel inzagen en met goede moed aan de slag gingen, en die ene die dat niet zag. Hun beeld van de heer, hun ideeën over de zin of onzin van de hele onderneming had, zo je kunnen zeggen, *voorspellende* kracht. Wat ze verwachtten, dat gebeurde! Misschien moeten we nog wel een stap verder zetten: hun ideeën over hun heer hadden *scheppende* kracht! Wat ze verwachtingsvol deden droeg vrucht. De hoop, de gehoorzaamheid, de verwachting van de mannen met vijf en twee talent had scheppende kracht – hun kapitaal verdubbelde. Zij zeiden: *‘Yes, we can!’* en het gebeurde! Maar ook de boosheid en de angst, het kille berekenende realisme, het cynisme van de man met het ene talent had ‘scheppende’ kracht: het veranderde zijn heer in de strenge heer die hij vreesde, en hij verloor er alles bij. Hij zei cynisch: ‘Dat lukt nooit!’ – en het lukte ook niet!

Leven tussen hoop en cynisme

Dat is, wat mij betreft, een verrassend einde. Inmiddels hebben wij onze plaats immers ook gevonden in dit verhaal. Ook wij zijn dienaren die zich verlaten weten – de Heer is op reis –, we voelen ons soms eenzaam en dreigen de moed te verliezen. Maar ook wij hebben het hemels kapitaal van Jezus in handen gekregen. Wij hebben in het evangelie het vermogen van het Koninkrijk in handen! En dus kunnen wij zoeken: wie zijn wij, wie ben ik in deze gelijkenis? Handelen we of begraven wij?

En eerlijk is eerlijk, het zijn toch verrassend bekende woorden:

- *‘Mooi hoor, dat Koninkrijk van God op aarde, prachtig ideaal, maar we moeten wel een beetje met beide benen op de grond blijven...’.*
- *‘Kijk nou zelf – wat heeft 2000 jaar christendom ons gebracht?’*
- *‘Ja, het is wel heel jammer dat de jongeren niet meer in de kerk komen, maar je krijgt ze toch niet meer terug’.*
- *‘Mooi hoor, dat enthousiasme over Barack Obama, maar hij moet het allemaal nog waar maken...’*

Het zijn woorden die zichzelf verkopen als realisme en nuchterheid, maar het is ten diepste cynisme, wantrouwen, ongelof. Het is de houding van de derde dienaar – hij zag het nut er niet van in. En het nare is: het heeft voorspellende en zelfs scheppende kracht. Wie zo in het leven staat, wie zo in de kerk staat, krijgt gelijk. Zo zal het Koninkrijk er niet komen, zo zal hoop nooit winnen...

Ik hoop dat we ons gaan herkennen in die andere twee: zij gingen aan de slag zonder te weten wat de uitkomst zou zijn. ‘Resultaten uit het verleden geven geen garanties voor de toekomst’ – en dat is maar goed ook. Wie wil kan de loop van de geschiedenis veranderen – *Yes, we can!* Het Koninkrijk ligt in onze handen. Het is aan ons of wij het gaan doen, of wij aan de slag gaan, of wij gaan handelen met dat kapitaal aan liefde, hoop, verwachting, bevrijding. Of stoppen we het in dikke boeken, ondoorgrondelijke preken, steile belijdenissen? In dat geval kunnen we het ongeschonden en ongebruikt teruggeven aan het eind. Maar ik geloof dat het kan – *Yes, we can!* En het mooiste is: Jezus geloofde het ook!

Amen